

Udržitelný rozvoj obcí a data ČSÚ

ČSÚ svými daty a analýzami přispívá k hodnocení udržitelného rozvoje od úrovně ČR až po jednotlivé obce. Zatímco pro úroveň ČR a krajů se daří pružně reagovat na požadavky, které se stále vyvíjejí, dat pro hodnocení obcí včetně měst je dosud málo.

Principy hodnocení udržitelného rozvoje (UR) žijí v praxi státní správy v ČR už léta a mají nadšené obhájce i skeptické kritiky. Myšlenka pravidelného hodnocení UR je prostá a nepochybně racionální. Kdo by přiznal, že chce žít v narušené současnosti a ohrožovat podmínky pro budoucí generace? Potíže metodiky, jak hodnotit UR, plynou z komplexní podmíněnosti jednotlivých „pilířů“ života společnosti a z politizace představ o budoucnosti. Často se prosazuje jednostranný akcent na environmentální pilíř, který se může opřít o „jasné“ limity a ukazatele, zatímco zbývající pilíře (sociální, ekonomický, příp. také institucionální) se hodnotí obtížněji samy o sobě, natož v jejich vzájemné vyváženosti. Výsledkem je poněkud nepřehledné a málo provázané úsilí jednotlivých rezortů i neziskové

sféry, motivované často strategickými proklamacemi a štedrými penězi EU. Na tento stav se snaží reagovat i státní statistická služba, tzn. řada rezortů v čele s ČSÚ. Vycházíme z toho, že racionální společnost plánuje a k tomuto účelu vynakládá prostředky na sběr informací – diskuse o nákladech je přitom zcela legitimní.

Náskok územního plánování

Mezi různými typy plánování a koncepcí v ČR má zřejmě největší tradici územní plánování. To již dokázalo do své legislativy zapracovat jak zásadu UR, tak i povinnost pravidelné a systematické analýzy podmínek UR na úrovni území ČR, krajů i obcí (tzv. stavební zákon 183/2006 Sb.). Je zde dokonce i jmenovitý výčet jevů

a ukazatelů (vyhl. 500/2006 Sb.), které by se měly každé 2 roky aktualizovat a analyzovat v tzv. Územně analytických podkladech krajů, resp. obcí. V roce 2011 bude dokončeno první kolo aktualizací. Tato praxe je nová a je přirozené, že metodika se průběžně zpřesňuje. Snad se postupnělepší i úroveň analýz, přestože nezávislých pořizovatelů těchto dokumentů je mnoho - vedle krajských úřadů i 205 úřadů obcí s rozšířenou působností (ORP). Pracovníci ČSÚ z krajských oddělení regionálních analýz a informačních služeb jim poskytují jak data, tak metodické konzultace.

ČSÚ vyšel vstříc datovým požadavkům citované legislativy již od počátku také tím, že pokryl 43 ukazatelů pro obce ve speciální kapitole své webové stránky www.czso.cz v prostředí tzv. Veřejné databá-

ze. Další zlepšení vidíme ve včasnosti, v lepší nabídce časových řad a srovnávacích dat pro širší území a v celkové orientaci v regionálních datech. Zde opět pomáhají především krajské správy ČSÚ, a to nejen přípravou dalších dat, ale také příspěvky do metodické diskuze v podobě analytických publikací. Je možno uvést např. Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji vybraných krajů 2000–2005 z roku 2006 nebo Vybrané oblasti udržitelného rozvoje v krajích České republiky z roku 2010. Tyto publikace obsahují přehled disponibilních indikátorů a propagují tak řadu opomíjených dat, neboť analýzy podmínek UR by se zdaleka neměly omezovat jen na předepsané ukazatele.

Problémy s daty pro obce

Je třeba respektovat, že zatímco pro hodnocení UR na úrovni republiky či krajů je k dispozici široká škála ekonomických a sociálních dat z výběrových šetření a výkaznických statistik (a ČSÚ vesměs saturuje požadavky EU i dalších institucí), pro úroveň obcí je datová základna stále omezená. Světlymi výjimkami jsou např. tradiční průběžná demografická statistika nebo statistika bytové výstavby. Údaje o území správních obvodů ORP, které nahrazují dožívající okresy, je možno dnes agregovat pouze z dat za jednotlivé obce. Hrozí, že data pro obce budou ubývat tak, jak se bude zmenšovat rozpočet ČSÚ nebo jiných rezortů. Týká se to např. dat o vybavení obcí. Jejich zveřejňování je pomalé a někdy

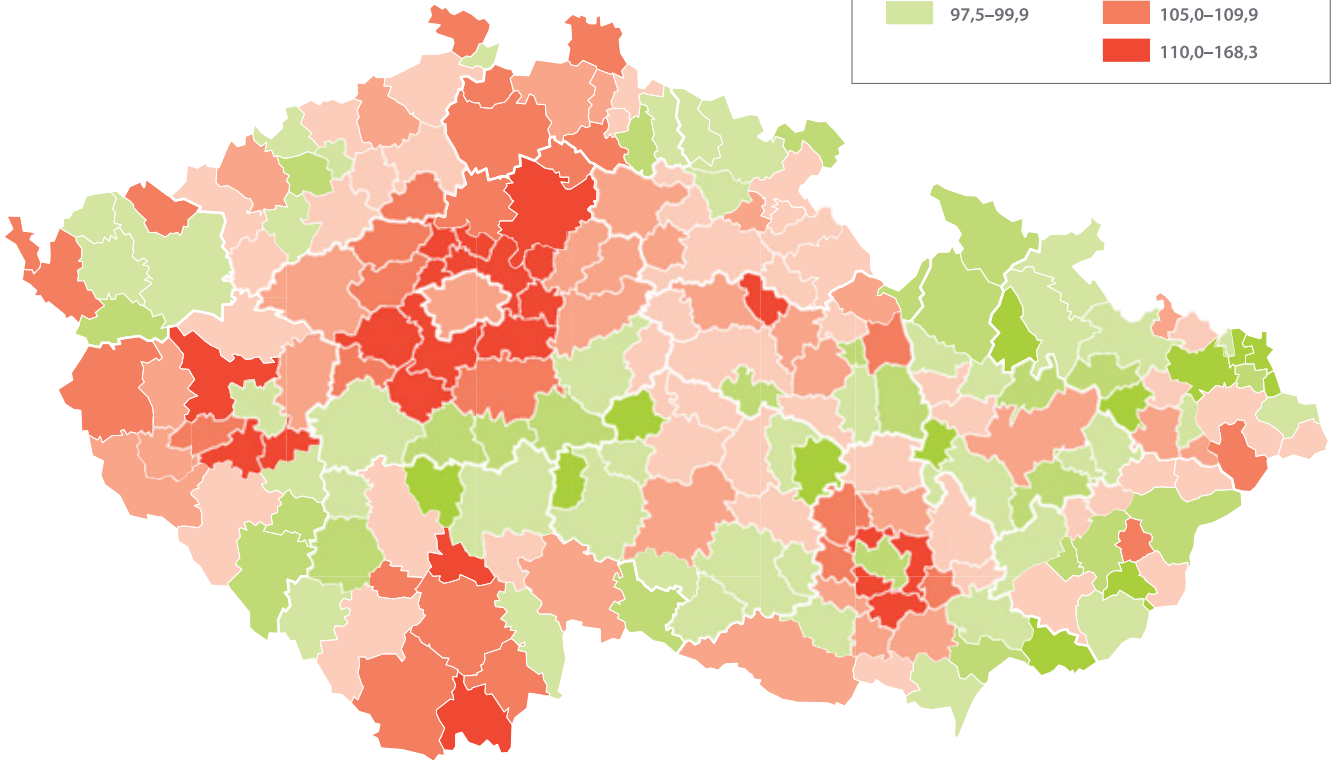

Index vývoje počtu obyvatel 1991–2010 podle správních obvodů ORP

Index vývoje počtu obyvatel

1991–2010 (1991 ... 100 %)

90,3–94,9	100,0–102,4
95,0–97,4	102,5–104,9
97,5–99,9	105,0–109,9
	110,0–168,3

Zdroj: ČSÚ

je navíc svázáno ochranou individuálních dat. Kromě toho cca 6 250 obcí v ČR je jen aproximací sídelní sítě s cca 15 tisíci tzv. částí obcí. Chybí data pro vnitřní části „obce“ typu Brno nebo Jihlava. Zde jsou jediným a nenahraditelným zdrojem populační cenzy (SLDB), jejich desetiletá perioda je ale pro hodnocení UR dlouhá (nedávná kritika SLDB 2011 však většinou prokazuje elementární neznalosti možností, rizik a nákladů celostátních registrů). Nápad zavést nový povinný roční výkaz ČSÚ pro obce naráží mj. na zásadu nepřetěžovat respondenty. Řešením by mohl být webový formulář, kam by obce poskytovaly jednoduchá data a motivující odměnou by bylo např. srovnávání (benchmarking)

obcí. Obecně je asi třeba smířit se s myšlenkou, že vršit data na jednom serveru s malou přidanou hodnotou je dnes překonané.

Hodnocení udržitelného rozvoje se vyvíjí

V současnosti se již obecně přijímá, že hodnotit UR (ve smyslu vyváženosti všech pilířů) na úrovni pouhé obce je problematické. Každé sídlo je částí systému osídlení a každý jev v něm má svou prioritu a územní řád – z formálního hlediska lokalizace velké investice způsobí lokální „vychýlení“ pilířů UR, má ale zásadní význam např. pro zaměstnanost nebo infrastrukturu v širším regionu. Rizika slabé koordinace rozvoje jednotlivých

obcí ukázala suburbanizace po roce 1990, kdy suma územních plánů obcí, byť formálně dokonalých, vedla k vážným systémovým poruchám rozvoje širšího celku.

Poslední metodické pokyny MMR k hodnocení UR na úrovni obcí nově akcentují zásadu použití odborného úsudku pořizovatele – tedy odpovědnosti za udržitelný rozvoj bez ohledu na to, kolik a jakých dat a analýz si objednájí. Honba za zázračnými indikátory a multikriteriálními analýzami nenahradí příslovečný selský rozum. Smyslem hodnocení UR je totiž ve finále jasná formulace úkolů pro budoucí územní plány a podobně i pro strategické, finanční a další plány. Tyto dokumenty jsou drahé, právně závazné a s velmi prak-

tickými dopady pro život občanů. Každá data mají svůj náklad. Kde je poptávka, vznikne nabídka. Pokud se nalezne celostátní konsenzus a požadavek projde standardní procedurou přípravy Programu statistických zjišťování, je zřejmě legitimní žádat data od státu (tedy od orgánu státní statistické služby). Pokud chce např. skupina Místní agendy 21 sledovat ukazatele typu vývoj počtu kuřáků ve městě nebo růst počtu zateplených budov, bude nejspíš muset provést vlastní šetření nebo si jej zaplatit nebo navštívit kancelář místního úřadu, kde data často již leží...

Jiří Jedlička
oddělení regionálních indikátorů